

- Blok 1: Realisme in fotografie en schilderkunst in de negentiende eeuw
- Blok 2: De Amerikaanse componist George Gershwin (1898 - 1937)
- Blok 3: Absurdisme in theater en film
- Blok 4: De videoclip en zijn voorlopers

Blok 1

Dit blok gaat over realisme in fotografie en schilderkunst in de negentiende eeuw.

- De eerste wereldtentoonstelling in 1851 in Londen trok meer dan zes miljoen bezoekers. In de daarop volgende decennia groeide de wereldtentoonstelling uit tot een steeds terugkerend evenement. Meedoen aan zo'n tentoonstelling bood de deelnemende landen de mogelijkheid zich via presentaties te profileren.
- 2p 1 Beschrijf twee onderwerpen waarmee deze landen zich profileerden.

- Het ontstaan van het fenomeen wereldtentoonstelling past in typisch negentiende-eeuwse politieke en economische ontwikkelingen.
- 2p 2 Noem een economische én noem een politieke ontwikkeling en leg voor beide uit hoe deze het ontstaan van de wereldtentoonstellingen beïnvloedde.

afbeelding 1, afbeelding 2

- Afbeelding 1 geeft een indruk van de wereldtentoonstelling in Londen. Je ziet een deel van het tentoonstellingsgebouw (Crystal Palace) van de architect Joseph Paxton (1803-1865). Crystal Palace is opgetrokken uit een combinatie van de materialen gietijzer en glas. Op afbeelding 2 zie je een deel van het exterieur van dit revolutionaire gebouw.
- 1p 3 Leg uit waarom het tentoonstellingsgebouw revolutionair genoemd kan worden.

afbeelding 3

Fotografie werd niet alleen gebruikt om bijzondere gebeurtenissen zoals een wereldtentoonstelling vast te leggen, maar ook voor het maken van portretten. Het portretten was vóór het ontstaan van fotografie het terrein van de kunstschilders, maar fotografen konden dit sneller en goedkoper.

De foto op afbeelding 3 is een portret van Cyrus West Field (1819-1892), gemaakt door de fotograaf Mathew B. Brady in 1858. Onder leiding van Field werd voor het eerst een onderzeese kabellijn voor telegrafisch verkeer aangelegd tussen Engeland en Amerika.

- De manier waarop de fotograaf Cyrus West Field in beeld bracht, vertoont nog sterke overeenkomsten met de wijze waarop schilders hun klanten portretteerden in de negentiende eeuw.
- 2p 4 Bespreek deze overeenkomsten. Betrek in je antwoord zowel de voorstelling als de vormgeving.

Vanaf het ontstaan van de fotografie was er een nauwe relatie met de beeldende kunst. Het waren kunstenaars die het fotografische procedé uitvonden en ontwikkelden. Kunstenaars maakten gebruik van foto's als geheugensteun bij het vervaardigen van hun kunstwerken. De fotografie zelf werd toen nog niet als een vorm van kunst beschouwd.

- 1p 5 Leg uit waarom fotografie niet als vorm van kunst werd beschouwd.

tekst 1

In tekst 1 staat waarom, volgens het vonnis van de rechter, foto's wél als kunstwerk beschouwd kunnen worden.

- 1p 6 Geef in eigen woorden de redenering van de rechter bij dit vonnis weer.

afbeelding 4, afbeelding 5

Een kunstenaar die gebruik maakte van foto's bij de totstandkoming van zijn schilderijen was Gustave Courbet (1819-1877). Een voorbeeld van zo'n schilderij is *Les baigneuses*. De foto die Courbet voor dit schilderij hoogstwaarschijnlijk gebruikte zie je op afbeelding 5. Courbet gebruikt de foto als hulpmiddel. Hij benadrukt in zijn schilderij enkele aspecten in de figuur van de baadster die niet zichtbaar zijn op de foto.

- 2p 7 Beschrijf twee aspecten die Courbet benadrukt in de figuur van de baadster.

Courbet was niet alleen vooruitstrevend in zijn werkwijze. Ook zijn opvatting over de inhoud van de schilderkunst was vernieuwend, zoals te lezen is in tekst 2.

afbeelding 6, afbeelding 7, tekst 2

In de schilderkunst ontstaat een reactie op de geïdealiseerde werkelijkheid van de romantische schilders. De opvattingen van Courbet over het weergeven van de werkelijkheid worden weerspiegeld in het schilderij *Un enterrement à Ornans*.

- 2p 8 Beschrijf twee aspecten van de voorstelling die deze opvatting weerspiegelen.

afbeelding 7, tekst 2

Het was niet alleen de keuze van het onderwerp van *Un enterrement à Ornans* waar de jury van de officiële Salon moeite mee had, ook de manier van schilderen leidde tot de afwijzing.

- 2p 9 Leg uit waarom de jury deze manier van schilderen niet kon waarderen.

afbeelding 8

Courbets opvatting over het weergeven van de werkelijkheid was van invloed op een volgende generatie schilders, de impressionisten.

Een van de impressionisten, Claude Monet, was van mening dat kunst moet laten zien wat er 'nu, op dit moment' te zien is. Dit streven wordt ook zichtbaar in de vormgeving van zijn schilderijen.

- 2p 10 Beschrijf twee aspecten van de vormgeving waardoor Monet het 'nu, op dit moment' in dit schilderij weergeeft.

Blok 2

Dit vragenblok gaat over de Amerikaanse componist George Gershwin (1898 - 1937) en over de weergave van de stad Parijs in muziek en schilderkunst.

afbeelding 9, audio 1

In de jaren twintig van de vorige eeuw streefden componisten in de Verenigde Staten naar een eigen en herkenbaar Amerikaans geluid.

Voor een concert op 12 februari in 1924 in New York met uitsluitend moderne Amerikaanse muziek schreef George Gershwin zijn *Rhapsody in Blue*, een compositie voor piano en orkest. Bij de uitvoering speelde hij zelf de pianosolo.

Luister naar het muziekfragment uit *Rhapsody in Blue*. Gershwin verwerkte hierin elementen uit zowel Europese als Amerikaanse muziekstijlen.

- 2p 11 Noem van zowel de Europese als de Amerikaanse muziekstijlen één typerend kenmerk dat je hoort in dit fragment.

audio 1

Gershwin zelf zei over de muziek van zijn *Rhapsody in Blue*: "I heard it as a musical kaleidoscope of America, of our vast melting pot, of our national pep [...]" (Ik hoorde het als een muzikale kaleidoscoop van Amerika, van onze enorme smeltkroes, van onze nationale 'energie'.)

Je zou kunnen zeggen dat *Rhapsody in Blue* de veelvormige kleurigheid van Amerika uitdrukt.

- 3p 12 Leg dit uit aan de hand van drie aspecten van de muziek.

audio 2

Terwijl Gershwin op zoek was naar een eigen en Amerikaans geluid, voelde hij zich aangetrokken tot Europa. Hij verbleef in de jaren twintig een korte periode in Parijs en schreef er *An American in Paris*. Het stuk ging in première in 1928. *An American in Paris* is een soort symfonisch gedicht waarin Gershwin zijn indrukken van Parijs verwerkt.

- 1p 13 Bespreek aan de hand van dit fragment welke indrukken Gershwin geeft van Parijs.

afbeelding 10

De weergave van de stad is een populair thema in de beeldende kunst aan het begin van de twintigste eeuw. Een voorbeeld hiervan is het schilderij *Champs de Mars* uit 1911/1923 van Robert Delaunay.

- 1p 14 Geef een verklaring voor de populariteit van het thema 'de stad' aan het begin van de twintigste eeuw.

tekst 3, video 1

In 1924 schreef Gershwin de musical *Lady Be Good*. Uit deze musical werd *Fascinating Rhythm* een van de meest bekende songs. Deze song sprak een groot publiek aan door de melodie, het ritme en het tempo.

- 3p 15 Beschrijf hoe Gershwin deze drie muzikale aspecten uitwerkt.

video 1

Ontwikkelingen op technisch gebied aan het einde van de jaren dertig van de vorige eeuw gaven de amusementsindustrie uitgebreidere mogelijkheden. Dit beïnvloedde de populariteit van Gershwins muziek. Een voorbeeld hiervan is de musicalfilm *Lady be Good*, waaruit je een fragment ziet in video 1.

- 2p 16 Noem de technische ontwikkeling die de musicalfilm mogelijk maakte en geef aan hoe deze ontwikkeling bijdroeg aan de populariteit van Gershwins songs.

tekst 3, tekst 4, video 2

In 1935 schreef George Gershwin de muziek voor *Porgy & Bess*, een folk-opera in drie bedrijven. In video 2 zie je een fragment van het lied *Bess You is My Woman Now* waarin Porgy en Bess hun liefde voor elkaar bezingen.

- 2p 17 Noem twee muzikale aspecten in videofragment 2 die typerend zijn voor een opera.

tekst 4

Een van de bijzonderheden van deze opera was dat alle 'zwarte rollen' gezongen werden door zwarte acteurs en actrices.

- 1p **18** Leg uit waarom het optreden van zwarte acteurs en actrices in *Porgy & Bess* in 1935 bijzonder was.

Blok 3

Dit blok gaat over absurdisme in theater en film.

tekst 5, tekst 6, video 3

Na de Tweede Wereldoorlog stond het Europa van de jaren vijftig in het teken van de wederopbouw. Naast deze blijmoedige, op de toekomst gerichte houding, bestond er een kritische houding gericht op het recente verleden. Binnen deze kritische houding past de opbloei van de belangstelling voor de absurdistische filosofie. In deze filosofie wordt gesteld dat het leven in essentie geen betekenis heeft.

In videofragment 3 zie je delen uit het stuk *Wachten op Godot*, uitgevoerd door Het Nationale Toneel in 1992.

- 2p **19** Geef twee argumenten waarom *Wachten op Godot* een voorbeeld is van absurd theater.

Wachten op Godot ging in 1953 in Parijs in première en werd overwegend positief ontvangen. In 1955 ging het stuk onder andere in première in Nederland en Engeland. *Wachten op Godot* is inmiddels uitgegroeid tot een internationaal erkende moderne klassieker. In Nederland en in Engeland werd het stuk recent uitgeroepen tot het beste toneelstuk van de twintigste eeuw.

In Nederland wordt *Wachten op Godot* met enige regelmaat opgevoerd. Het stuk vormt voor theatergezelschappen én publiek nog steeds een uitdaging.

- 2p **20** Geef hiervoor een verklaring. Betrek beide partijen in je antwoord.

tekst 5, video 4

De actie op videofragment 4 is een toevoeging van de theatergroep Dood Paard aan de oorspronkelijke encenering van *Wachten op Godot*.

- 1p **21** Leg uit wat deze actie betekent.

tekst 5, video 5

In videofragment 5 zie je een deel van een voorstelling van de theatergroep Alex d'Electrique. Ko van den Bosch richtte in 1980 deze theatergroep op. Alex d'Electrique maakt gebruik van absurde elementen. Wat opvalt is dat absurde elementen uit deze voorstelling als lachwekkend ervaren worden.

- 2p **22** Beschrijf twee absurde gebeurtenissen in dit fragment en geef aan wat ze lachwekkend maakt.

video 6

In videofragment 6 zie je een deel van de film *De Noorderlingen* uit 1992 van Alex van Warmerdam. In deze film schetst Van Warmerdam het leven in een nieuwbouwwijk in Nederland in de jaren zestig van de vorige eeuw. De film speelt zich af in een straat waar de radio, de post en een buslijn de enige communicatie met de buitenwereld vormen.

- 3p **23** In *De Noorderlingen* heerst een sfeer van vervreemding. Beschrijf drie elementen van de inhoud van dit fragment die deze sfeer van vervreemding veroorzaken.

video 6

- 2p **24** Beschrijf twee elementen van de vormgeving in dit fragment die deze sfeer van vervreemding veroorzaken.

De Noorderlingen wordt getypeerd als een 'art-house film'. De 'art-house film' verschilt op diverse punten van de 'Hollywoodfilm' en trekt dan ook een ander, meestal kleiner, publiek.

- 2p **25** Leg uit waarom *De Noorderlingen* meer een 'art-house film' is dan een 'Hollywoodfilm'.

Blok 4

Dit blok gaat over de videoclip en zijn voorlopers.

Na de Tweede Wereldoorlog nam de invloed van de Verenigde Staten op West-Europa sterk toe. De Verenigde Staten hadden een voorbeeldfunctie op cultureel gebied.

- 2p **26** Leg uit waarom de Verenigde Staten deze voorbeeldfunctie hadden.

tekst 7, afbeelding 11

Op afbeelding 11 zie je een Panoram jukebox. Op het projectiescherm waren muziekfilmmpjes te zien. De toevoeging van beelden heeft voordelen voor de muziekpromotie.

- 2p **27** Noem twee voordelen.

video 7

Op videofragment 7 zie je een deel van de soundy van *Jungle Rhythm*. De soundy is de voorloper van de videoclip. In beide genres wordt een relatie gecreëerd tussen de beelden en de muziek. Zo ook in *Jungle Rhythm*, waarin studio-beelden van zang- en dansscènes worden afgewisseld met scènes die op locatie zijn opgenomen.

Filmische ingrepen laten deze locatiebeelden op de muziek aansluiten.

- 1p **28** Noem een van deze ingrepen en geef aan hoe beeld en muziek op elkaar aansluiten.
- 1p **29** Geef aan welke betekenis de locatiebeelden aan de muziek verlenen.

tekst 8, video 8, video 9 en video 10

Voor de videoclip *Thriller* heeft Michael Jackson een filmregisseur aangetrokken. Dit heeft gevolgen voor de vorm en de inhoud van de videoclip.

- 3p **30** Noem drie kenmerken van een bioscoopfilm die in de videoclip zijn te herkennen.

video 10

In *Thriller* speelt Michael Jackson een personage, maar hij speelt ook 'zichzelf' als artiest. Dit wordt in de videoclip onder meer duidelijk gemaakt door middel van zijn kleding en bewegingen.

- 2p **31** Leg aan de hand van videofragment 10 uit wanneer en hoe duidelijk wordt dat Jackson 'zichzelf' speelt.

video 11

Op videofragment 11 zie je een deel van een live optreden van Michael Jackson.

Presentaties van liveoptredens worden sterk beïnvloed door de visuele effecten die in videoclips bereikt worden. Dit geldt ook voor de opvoering van Jacksons nummer *Smooth Criminal*.

- 1p **32** Verklaar waarom liveoptredens van megasterren visuele spektakels moeten zijn.

Aan het einde van de twintigste eeuw groeiden Michael Jackson en enkele van zijn tijdgenoten, zoals Madonna en Prince, uit tot megasterren. Grote platenmaatschappijen en MTV speelden hierbij een belangrijke rol.

In de eenentwintigste eeuw is er sprake van een veranderde wijze van aanbieden van muziek en videoclips. MTV is bijvoorbeeld niet langer de vanzelfsprekende leverancier van video's en de grote platenmaatschappijen zijn niet automatisch meer de enige muziekdealers.

- 2p **33** Bespreek een gevolg van deze verandering voor de muziekindustrie en bespreek een gevolg voor de artiesten.